

سپهرغرب، گروه جوانی – سمیرا گمار، در گفت‌وگو با روان‌شناس کودک و نوجوان، به نقش اساسی رفتارهای روزمره والدین در پرورش خصیصه‌های مهم مثل شجاعت و مسئولیت‌پذیری پرداخته و عنوان کردیم که هیچ تشویق یا تنبیهی به اندازه الگوی عملی والدین نمی‌تواند بر شکل‌گیری این ویژگی‌ها تأثیرگذار باشد.

شجاعت و مسئولیت‌پذیری از مهم‌ترین ویژگی‌هایی هستند که اگر در دوران کودکی به‌درستی پرورش یابند، می‌توانند شخصیت فرد را در تمام مراحل زندگی مستحکم کنند. این دو ویژگی نه تنها در تصمیم‌گیری، رویارویی با چالش‌ها و پذیرش نتایج عملکرد فردی و جمعی نقش‌آفرین هستند، بلکه در ایجاد اعتمادبه‌نفس، استقلال و تاب‌آوری نیز اثرگذارند اما بسیاری از والدین هنوز با این پرسش اساسی روبه‌رو هستند که این مهارت‌ها چگونه، از چه سنی و با چه روش‌هایی در کودکان شکل می‌گیرند؟ آیا باید منتظر رسیدن سن خاصی برای آموزش این مفاهیم بود یا باید آن‌ها را از همان سال‌های نخست زندگی نهادینه کرد؟

پاسخ این پرسش‌ها را باید در سبک فرزندپروری جست‌وجو کرد. تربیت کودک فرآیندی ظرف، پیوسته و نیازمند آگاهی است که در آن، والدین با هر تصمیم، رفتار، واکنش و حتی سکوت خود در حال الگوسازی هستند. در چنین فرآیندی، مسئولیت‌پذیری و شجاعت، نه با اجبار و تحمیل، بلکه با مواجهه‌سازی هوشمندانه کودک با موقعیت‌های واقعی، تشویق صبورانه و مهم‌تر

از همه، الگوی عملی والدین در زندگی روزمره پرورش می‌یابد.

برای بررسی دقیق‌تر این موضوع و یافتن راهکارهای عملی، با سید مجتبی هورایی، مشاور خانواده و روان‌شناس کودک و نوجوان که بیش از ۳۰ سال تجربه در حوزه تربیت و آموزش دارد، گفت‌وگو کرده‌ایم. او معتقد است سن مشخصی برای شکل‌گیری شجاعت و مسئولیت‌پذیری وجود ندارد و همه‌چیز به کیفیت تعامل والدین با کودک بستگی دارد. در ادامه، نگاه او را به این موضوع از زوایای مختلف می‌خوانید.

کودکان نه فقط به دلیل آنچه ما به آن‌ها می‌گوییم، بلکه بیشتر به خاطر آنچه ما در حضورشان زندگی می‌کنیم، رشد می‌کنند.

■ **واکاوی شجاعت و مسئولیت‌پذیری بزرگ‌ترها و تربیت‌پذیری کودکان**
روان‌شناس کودک و نوجوان گفت: شجاعت و مسئولیت‌پذیری دو مؤلفه کلیدی در رشد شخصیت کودکان هستند که سن مشخصی برای

بروز ندارند و بیش از هر چیز، تحت تأثیر نوع تربیت و تعامل والدین با کودک شکل می‌گیرند.

به گفته سید مجتبی حورایی، این دو ویژگی شخصیتی در کودکان از طریق تجربه‌های تربیتی و محیطی تقویت یا تضعیف می‌شوند و نمی‌توان بازه سنی دقیقی برای آن‌ها تعیین کرد. وی در این باره افزود: زمانی که والدین به کودک مسئولیت می‌دهند و برای انجام آن تشویقش می‌کنند، روحیه مسئولیت‌پذیری در او نهادینه می‌شود. در مقابل، اگر والدین خودشان به‌جای کودک تصمیم بگیرند یا وظایف او را انجام دهند، طبیعی است که کودک در این زمینه رشد نکند.

این روان‌شناس کودک و نوجوان با اشاره به نقش الگویی والدین تأکید کرد: کودکان رفتار والدین را الگو قرار می‌دهند. اگر پدر یا مادر مدل بیان نظرات، مواجهه با چالش‌ها و پذیرش مسئولیت باشند، کودک نیز با احتمال بیشتری این ویژگی‌ها را کسب خواهد کرد.

حورایی ادامه داد: والدینی که نگران آسیب دیدن فرزندشان هستند، معمولاً کودک را با موقعیت‌های جدید روبه‌رو نمی‌کنند اما برای تقویت شجاعت و مسئولیت‌پذیری، لازم است کودکان در چارچوبی امن و هدایت‌شده با مسئولیت‌های تازه مواجه شوند و پس از هر تلاش، موفق یا ناموفق، تشویق شوند.

وی با بیان اینکه مقایسه، سرزنش یا تحقیر کودک پس از شکست، به‌شدت مخرب است، گفت: واکنش منفی والدین نسبت به اشتباه

جوانی- شهر

رفتار والدین: کلید طلایی پرورش شجاعت و مسئولیت‌پذیری در کودکان

مسئولیت‌پذیری واقعی در گرو آزادی انتخاب و تجربه است

کودک، روحیه مسئولیت‌پذیری را تضعیف می‌کند، در حالی‌که تشویق حتی برای تلاش کردن، کودک را به ادامه مسیر ترغیب می‌کند. این مدرس توسعه فردی، الگوسازی را مؤثرتر از تشویق و تنبیه دانست و توضیح داد: بچه‌ها بیشتر از آنکه با گفتار والدین تحریک شوند، به رفتار آن‌ها نگاه می‌کنند؛ مثلاً وقتی پدر و مادر اهل مطالعه، نظم یا گفت‌وگوی محترمانه باشند، کودک نیز ناخودآگاه این رفتارها را تقلید می‌کند. درباره شجاعت و مسئولیت‌پذیری نیز همین اصل حاکم است.

حورایی افزود: برای کودکانی که از انجام وظایف یا ورود به موقعیت‌های تازه اجتناب می‌کنند، باید وظایف سبک، کوتاه و جذاب در نظر گرفت. مواجهه تدریجی با مسئولیت‌های کوچک، به‌مرور آن‌ها را آماده می‌کند که کارهای بزرگ‌تری را نیز بر عهده بگیرند.

وی با اشاره به دوران نوجوانی و نقش فشارهای اجتماعی گفت: در این سن، اگر نگاهی واقع‌بینانه به شکست داشته باشیم و آن را به‌عنوان تجربه ببینیم، نوجوانان کمتر از اقدام‌کردن می‌ترسند. شکست لزوماً به‌معنای ناکامی نیست، بلکه فرصتی برای یادگیری است.

این روان‌شناس درباره تفاوت شجاعت با بی‌پروایی گفت: شجاعت یعنی انجام یک کار درست با وجود ترس یا اضطراب، اما با پشتوانه عقل و منطق در حالی که رفتارهای پرخطر مثل تک‌چرخ‌زدن با موتور یا ریسک‌های غیرمنطقی، ناشی از بی‌پروایی و فقدان خرد

کودکان و نوجوانان ایجاد کند؛ بسیار بیشتر و خطرناک‌تر از مشکلات جسمی است. به‌عنوان مثال این بازی‌ها باعث افزایش خشم و عدم توانایی آن در کودکان می‌شود.

این روان‌شناس ادامه داد: علاوه بر این درون‌گرایی، از جمع‌گریزی و در کل انزواگریزی در افرادی که آنلاین بازی می‌کنند، بسیار تشدید می‌شود. جدا شدن از گروه همسالان، ایجاد هویت‌های پنهان و غیره باعث می‌شود این افراد دیگر توانایی بازگشت به جامعه و برقراری ارتباط با دیگران را نداشته باشند. همچنین افسردگی، عدم سازگاری و سرخوردگی نیز ازجمله معایب این بازی‌ها است.

انزانی اظهار کرد: علاوه بر تمام این مشکلات جسمی و روحی، اعتیاد نوین یا همان اعتیاد به فضای مجازی و بازی‌های اینترنتی نیز از مهم‌ترین مشکلاتی است که ممکن است برای کودکان رخ دهد که قطعاً ترک این عادت بسیار سخت خواهد.

وی درباره مشکلات تحصیلی افزود: بیشتر این بازی‌ها به قدری وقت کودکان و نوجوانان را می‌گیرند که باعث می‌شود افت تحصیلی پیدا کنند و کمتر سراغ درس‌های خود مخصوصاً دروس ریاضی و علوم می‌روند که این مسئله نیز

هستند.

حورایی با تأکید بر ضرورت مشارکت کودکان در تصمیم‌گیری‌های کوچک اظهار کرد: می‌توان با کودک درباره وظایف خانه گفت‌وگو کرد و از خواست خودش مسئولیت‌هایی را انتخاب کند. این روش، احساس مالکیت و انگیزه انجام را افزایش می‌دهد. وی در پایان سخنان خود توصیه کرد: والدین تا جایی ممکن نباید کارهای کودک را به‌جای او انجام دهند. اگر کودکی خودش خریدی کرده که نیاز به تعویض دارد، باید خودش نیز برای پس‌دادن آن اقدام کند. با این روش، او یاد می‌گیرد مسئولیت تصمیماتش را بپذیرد.

■ **بازتعریف شجاعت و مسئولیت‌پذیری؛ نکاتی نو به تربیت کودک**

آنچه در گفت‌وگو با دکتر سید مجتبی حورایی به‌روشنی دیده می‌شود، تأکید بر اهمیت نقش والدین در شکل‌گیری شجاعت و مسئولیت‌پذیری در کودکان است اما اگر بخواهیم فراتر از توصیه‌ها و چارچوب‌های رایج نگاه کنیم، باید اعتراف کنیم که دنیای امروز، زیست جهان کودکان را پیچیده‌تر از هر زمان دیگری کرده است.

امروز کودکان با جهانی بزرگ‌تر از خانه و مدرسه روبه‌رو هستند؛ جهانی‌که الگوسازی را صرفاً به پدر و مادر محدود نمی‌کند، بلکه رسانه‌ها، فضای مجازی، همسالان، نظام آموزشی، سبک زندگی شهری و حتی معماری خانه‌ها نیز در ساخت شخصیت کودک نقش‌آفرینند و نمی‌توان نقش نظام مدرسه و جامعه در پرورش این دو ویژگی

- سه‌شنبه ۱۷ تیرماه ۱۴۰۴**
- سال هفدهم - شماره ۳۱۵۸**

مهم را نادیده گرفت.

اگر کودک در خانه بیاموزد که مسئول باشد، اما در مدرسه با ساختاری خشک، محافظه‌کار و سرکوب‌گر روبه‌رو شود، این یادگیری به‌سرعت فرسوده می‌شود. به‌همین‌سان، اگر نوجوانی در خانه آموخته باشد که شجاعانه عقیده‌اش را بیان کند اما در جامعه با طرد یا تمسخر مواجه شود، نه‌تنها خاموش می‌شود، بلکه شاید برای همیشه شهامت گفت‌وگو را از دست بدهد.

از سوی دیگر، باید از والدین پرسید: آیا ما گاهی مسئولیت‌پذیری را با کنترل‌گری اشتباه نمی‌گیریم؟ آیا گاهی تشویق کودک به شجاعت، در واقع پوششی برای آن نیست که او را در مسیر بلندپروازی‌های ناکام خود قرار دهیم؟ کودکی که از او انتظار داریم مسئولیت‌پذیر باشد، اما هنوز قطعاً ندارد تصمیم بگیرد یا شکست بخشد، اما هنوز باشد یا چه لاسی ببوشد، چطور می‌تواند واقعاً خودمختار شود؟

ما باید بدانیم مسئولیت‌پذیری، زمانی درونی می‌شود که کودک احساس اختیار کند، شجاعت، زمانی اصیل می‌شود که کودک حق تجربه، حق اشتباه، و حق بازگشت داشته باشد.

در نهایت، کودکان نه‌فقط به‌دلیل آنچه ما به آن‌ها می‌گوییم، بلکه بیشتر به‌خاطر آنچه ما در حضورشان زندگی می‌کنیم، رشد می‌کنند. شاید بهترین شروع برای پرورش شجاعت و مسئولیت‌پذیری در فرزند، بازنگری در شجاعت و مسئولیت‌پذیری خود ما بزرگ‌تراهاست.

بسیار اهمیت دارد.

■ **تفاوت فرهنگی در بازی‌های اینترنتی**

این روان‌شناس ادامه داد: بیشتر بازی‌هایی که کودکان ما بازی می‌کنند، بازی‌های خارجی هستند. در این بازی‌ها ممکن است تصاویری نشان داده شود که برای کودکان مناسب نباشد. همچنین فرهنگی که در قالب این بازی‌ها وجود دارد، با فرهنگ ما متفاوت است که این تفاوت فرهنگی نیز باعث می‌شود کودکان ما رفتارهایی را از بازی‌ها یاد بگیرند و تکرار کنند که اصلاً مناسب شرایط فرهنگی ما نیست.

انزانی گفت: این تفاوت‌های فرهنگی باعث ایجاد بلوغ‌های زودرس می‌شود و در پی این مسئله مشکلات زیادی ممکن است برای کودکان و خانواده‌هایشان رخ دهد.

■ **والدین؛ استعداد فرزندان خود را کشف کنند**

وی افزود: والدین در مواجه با این کودکان علاقه‌مند به بازی‌های اینترنتی، معمولاً مستاصل می‌شوند اما با چند راهکار ساده می‌توان این علاقه کودکان را مدیریت کرد.

این روان‌شناس به والدین توصیه کرد:

فضاهای عمومی شهر، ضامن استمرار زندگی اجتماعی

بخش مشکل حادی وجود ندارد؛ بنابراین این امر را می‌توان به تمامی زیرساخت و عملکردهای شهری نیز تسری داد منوط به اینکه مردم در سیاست‌گذاری‌ها به‌عنوان یک تصمیم‌ساز دیده شوند.

وی در تشریح این مسئله و نقش مردم و کسبه در نگهداری فضاهای عمومی و مراکز اجتماعی عنوان کرد: تا چند دهه قبل مردم و بازاری‌ها، مراکز کاروانسرا، مغازه‌ها، حجره‌ها و سراهای خود را نگهداری می‌کردند، اما با تشکیل اداره‌های جدید در قالب میراث فرهنگی، مردم از این قضیه کنار گذاشته شدند، از طرفی منابع مالی نیز برای نگهداشت این اماکن پیش‌بینی نشده بود که در پی آن این مراکز شرایط اسف‌باری را سپری می‌کنند؛ بنابراین اگر نقش مردم کم‌رنگ شود و تنها بر دولت تکیه کنیم، مشکلات بیشتری به‌وجود خواهد آمد، لازم است مردم بدانند که در نگهداری فضاهای عمومی شریک هستند.

این معمار همدانی در پاسخ به اینکه در سیاست‌گذاری‌های شهری برای فضاهای عمومی چه تغییراتی می‌توان پیشنهاد داد؟ گفت: برای فضاهایی همچون همدان که لحاظ تراکم جمعیتی و کمبود زمین، فضاهای بازشان بسته شده، تغییر روند فعلی سخت خواهد بود.

فرزانه در ادامه تصریح کرد: امکان اجرای این طرح‌ها در مسیر توسعه همچون اراضی الحاقی و غیره در شهرها وجود دارد.

وی مطرح کرد: علاوه بر این در اجرای طرح‌های ملی و مسکن نیز تمرکز باید بر این باشد که زیرساخت‌های عمومی در نقاط مختلف شهر به‌صورت متوازن پیش‌بینی شود و تراکم در بافت قدیمی بیشتر نشود چراکه این محلات انسان‌محور، بیش از پیش مورد توجه قرار گرفته‌اند.

در یک محله قرار باشد برای یک پارک محلی کوچک به منطقه دیگری بروند، این نشان‌دهنده وجود نابرابری است.

فرزانه به آسیب‌های نابرابری فضایی برای گروه‌های خاص مانند سالمندان، کودکان و زنان اشاره کرد و گفت: تبعیض و بی‌عدالتی در فضاهای عمومی در نهایت تبعات اجتماعی خواهد داشت.

وی با اشاره به رشد نامتوازن شهری و اختلالات اجتماعی، خاطرنشان کرد، آنچه مسلم است اینکه در طراحی و سیاست‌گذاری‌های شهری، به افشار مختلف جامعه باید توجه خاصی شود.

این معمار همدانی، ادامه داد: در این باره حتی در خاطرم هست که دهه ۷۰ برای جلودگیری از نابرابری، دستورالعمل‌هایی برای ساخت مجتمع‌های مسکونی ارائه شده بود که در ساخت مساکن، شرایط مالی و جایگاه اجتماعی همه اقشار دیده شود؛ یعنی طبق این دستورالعمل در یک ساختمان مسکونی می‌بایست ۲۰ درصد از واحدها به لحاظ مساحت برای افراد با درآمد پایین‌تر در نظر گرفته شود.

فرزانه همچنین نقش مشارکت شهروندان در طراحی و نگهداری فضاهای عمومی را مؤثر دانست و خاطرنشان کرد: مردم باید به خودشان احساس مالکیت بیشتری به فضاهای عمومی بدهند تا در نگهداری و مدیریت این فضاها مشارکت فعال داشته باشند.

وی با اشاره به اینکه البته طی سال‌های اخیر بنا به تحولات فرهنگی، تعلق خاطر به شهر و زیرساخت‌های شهری تا حد زیادی افزایش یافته تصریح کرد: تا چند سال پیش حتی در نگهداری صندلی‌های اتوبوس با مشکل مواجه بودیم، امروز دیگر در این

قلمداد کرد.

وی در پاسخ به این پرسش که رابطه بین فضاهای عمومی و سرمایه‌های اجتماعی چگونه تقویت می‌شود؟ گفت: نمونه آشکار این کارکرد را می‌توان در قالب مرکز محله‌ها مورد بررسی قرار داد به گونه‌ای حتی می‌توان فلسفه وجود برخی از شهرها همچون همدان را در این قالب در نظر گرفت.

این معمار همدانی با تأکید بر اینکه در گذشته در همدان، متشاعل خاص و قومیت‌ها حق انتخاب فضاهای عمومی گوناگون و مجاز آنقدر کم است و تعداد کافه‌ها روزبه‌روز افزایش یافته که امروزه شما در محلات متوسط به بالای شهری مانند همدان در هر خیابان بزرگ و کوچک حتماً گافه‌ای برای نشستن پیدا خواهید کرد، شکل‌گیری و افزایش کافه‌پیاده‌روها در سال‌های اخیر نیز معلول همین عوامل است.

بر این اساس با توجه به اهمیت موضوع برآن شدیم تا درخصوص فضاهای عمومی شهری با معمار و شهرساز همدانی که در کارنامه کاری خود معاون هماهنگی امور عمرانی استانداری همدان را نیز دارد گفت‌وگویی ترتیب دهیم که در ادامه می‌خوانید.

فرهاد فرزانه با اشاره به یکی از مباحث اساسی حوزه شهرسازی یعنی «فضاهای عمومی» و نقش آن در عدالت فضایی گفت: با تغییر سبک زندگی و الگوهای مسکن، به‌ویژه از خانه‌های بزرگ به آپارتمان‌های کوچک، فضاهای باز شهری و عمومی نقش بیشتری را ایفا خواهند کرد.

وی با بیان اینکه به‌دلیل کاهش ابعاد خانه‌ها و تفاوت در کارکرد آن‌ها، این تغییرات بیشتر حس می‌شود، اظهار کرد: درواقع می‌توان نقش فضاهای عمومی در زندگی روزمره و تأثیر آن بر تنفس شهری را همچون ریه‌های تنفسی شهری

سپهرغرب، گروه شهر – طاهره ترابی‌مهوش؛ معاون پیشین هماهنگی امور عمرانی استانداری همدان با بیان اینکه فضاهای عمومی می‌توانند نسل‌های مختلف جامعه را به هم پیوند دهند و به استمرار زندگی اجتماعی کمک کنند گفت: عرصه‌های عمومی، قربانی محدودیت‌های اقتصادی و طرح‌های ناهمگون مسکن در شهرها شده‌اند.

یکی از موضوعات مهم کنونی حوزه طراحی شهری، فضاهای عمومی است، عرصه عمومی به‌نوعی یک قلمرو همگانی است که عموم مردم یک شهر حق حضور و معاشرت در آن را دارند اما مسئله این است که در شهری مثل همدان، فرض کنید چند جوان امروزی بخواهند زمانی را در کنار هم و به دور از فضای خانه، تحصیل یا کار و الزامات آن فضاها بگذرانند و با هم گپ بزنند، یا دو نفر بخواهند یک قرار شخصی یا کاری در هرساعت از شبانه‌روز بگذارند یا حتی اگر کسی به تنهایی بخواهد ساعتی را در یک محیط بیرون از خانه بگذراند؛ چقدر در فضاهای موجود عمومی این امکان برای آن‌ها مهیاست؟

پارک‌های ما اغلب عبارت‌اند از محوطه‌هایی از چمن، درخت و گل یا چند نیمکت سه نفره دور از هم؛ آن سه نفر هم باید ردیفی کنار هم بنشینند و به روبه‌رو نگاه کنند! یعنی مبلمان شهری ما به هیچ وجه نیازهای ارتباطی و جمعی افراد را در نظر نگرفته است؛ البته این وضعیت فقط مختص جوان‌ها نیست شامل همه اقشار می‌شود؛ برای مثال شما هر وقت به پارک‌ها و بوستان‌ها بروید حتماً تعدادی بازنشسته و سالمند را هم می‌بینید که مجبور شده‌اند روی صندلی‌های خشک آن به‌صورت فشرده و ردیفی کنار هم بنشینند تا شاید بتوانند ساعتی را به دور از تنگنای آپارتمان‌ها با هم بگذرانند و معاشرت کنند! خب این